УДК 342.92
Смолярова М.Л.[1], Плахтій А.Ю.[2]

[1] доц. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. Ю-113 НУ «Запорізька політехніка»

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АВТОМАТИЗАЦІЇ МИТНИХ ПІЛЬГ: НАЦІОНАЛЬНІ ВИКЛИКИ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Автоматизація митних процедур, зокрема процедур надання митних пільг, є важливим елементом сучасної цифрової трансформації системи митного адміністрування. З юридичної точки зору це потребує удосконалення правових механізмів реалізації митної політики з урахуванням міжнародних стандартів, спрямованих на захист прав суб'єктів

господарювання, запобігання корупційним ризикам та дотримання принципу правової визначеності.

У правовій системі Європейського Союзу автоматизація митних пільг реалізується через систему REX (Registered Exporter System), яка ґрунтується на самодекларуванні преференційного походження товарів. Юридичною основою її функціонування є Регламент (ЄС) № 952/2013, яким затверджено Митний кодекс Союзу. У межах цієї системи обов'язки щодо підтвердження права на пільгу покладаються безпосередньо на експортера, що змінює парадигму правовідносин між митницею та суб'єктом господарювання – від наглядової до партнерської моделі. Іншим важливим елементом є система TARIC (The Integrated Tariff of the European Union), яка має нормативну основу в директивах та регламентах ЄС і забезпечує відкритий доступ до правових норм щодо митних ставок, пільг, антидемпінгових заходів тощо. Таким чином, юридична визначеність та передбачуваність у застосуванні пільг досягаються завдяки цифровій уніфікації правових норм.

У Сполучених Штатах Америки правовою основою автоматизованого адміністрування пільг є законодавство, що регулює Generalized System of Preferences (GSP) та інші торговельні програми [1]. Ці норми реалізуються через систему ACE (Automated Commercial Environment), яка забезпечує юридично значущу електронну комунікацію між бізнесом, митними органами та іншими державними інституціями. Законодавча база передбачає можливість подання електронних заяв на отримання пільг, а рішення, прийняті в електронному форматі, мають ту саму юридичну силу, що й паперові документи.

Відповідно до чинного законодавства України, зокрема положень Митного кодексу України та Податкового кодексу України, митні пільги можуть надаватися у формі звільнення від сплати митних платежів на певні категорії товарів, що імпортуються з конкретною метою (гуманітарна допомога, інвестиційні проєкти тощо). Водночас механізм їх реалізації характеризується високим рівнем дискреційних повноважень контролюючих органів, недостатньою регламентацією електронних процедур і відсутністю нормативно визначеного механізму автоматичного застосування пільг. Процедура їх отримання передбачає подання окремих документів, часто в паперовій формі, що суперечить принципам цифрового врядування, закріпленим у Законі України «Про публічні електронні послуги» [2]. Крім того, відсутність єдиного електронного реєстру отримувачів пільг обмежує прозорість і підзвітність цієї сфери.

У контексті вдосконалення митного регулювання доцільно розглянути впровадження низки нормативних ініціатив. По-перше, варто закріпити у Митному кодексі України принцип автоматичного застосування пільг, який успішно функціонує в юрисдикціях ЄС та США. Це передбачає можливість

їх застосування митними органами автоматично – за наявності об'єктивно підтверджених підстав, зафіксованих в електронній системі. По-друге, необхідно законодавчо визначити правовий статус єдиного державного реєстру суб'єктів, що користуються митними пільгами, та забезпечити відкритий доступ до інформації про пільгові операції. Такий крок підвищить рівень правової визначеності, запобігатиме зловживанням і створить підґрунтя для подальшої аналітики. По-третє, доцільно імплементувати механізм самодекларування походження товару (аналог REX), покладаючи на суб'єкта відповідальність за достовірність наданих даних. Це відповідатиме принципу добросовісності, закріпленому в статті 19 Цивільного кодексу України. Нарешті, необхідно розширити функціонал системи «єдиного вікна» відповідно до Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», передбачивши в ній можливість подання та обробки заяв на митні пільги з юридично значущим результатом.

Отже, автоматизація митних пільг є не лише технічним, але й правовим завданням, яке потребує комплексного реформування нормативної бази. Досвід правових систем ЄС і США підтверджує ефективність цифрових інструментів, побудованих на принципах юридичної визначеності, відкритості та добросовісності. Україна має всі необхідні передумови для гармонізації власного законодавства з сучасними підходами до адміністрування митних пільг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Automated Commercial Environment (ACE). U.S. Customs and Border Protection. URL: https://www.cbp.gov/trade/automated

2. Про публічні електронні послуги: Закон України від 17 жовтня 2019 року № 1689-IX. /Офіційний вісник України. 2021. № 64, ст. 4012.